

Robert Gajos

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu w latach 1956-1990

W szerokim spektrum zainteresowania peerelowskiej Służby Bezpieczeństwa znajdowały się również urzędy pocztowe, a co za tym idzie – przesyłki docierające tą drogą do odbiorców. Zorganizowany do tego celu pion „W” miał za zadanie kontrolę i opracowywanie wszelkiego rodzaju dokumentów i materiałów przesyłanych pocztą. Niniejszy tekst jest próbą opisanego jego kadr, głównie w ujęciu statystycznym, z uwzględnieniem specyfiki pracy funkcjonariuszy zatrudnionych do kontroli przesyłek pocztowych¹.

Wytyczne dotyczące pracy operacyjnej w tym zakresie wyznaczała instrukcja wydana 11 stycznia 1956 r. przez Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego – o zasadach korzystania w celach operacyjnych z pracy „W” – wprowadzona zarządzeniem nr 02/56². Do materiałów będących w zainteresowaniu „W” zaliczono przesyłki krajowe i zagraniczne, w skład których wchodziły listy, ulotki, czasopisma i druki. Instrukcja określała również jednostki powołane do organizowania i prowadzenia pracy „W” w aparacie bezpieczeństwa³. Na szczeblu centralnym było to Biuro „W”, w wojewódzkich urzędach organizować miano wydziały „W” bądź samodzielne sekcje „W”, natomiast w powiatowych urzędach – referaty lub sekcje „W”.

W 1956 r. przystąpiono do organizacji na terenie województwa bydgoskiego jednostek „W” zgodnie z wytycznymi rozkazu organizacyjnego z 7 grudnia 1955 r. wydanego przez Komitet ds. Bezpieczeństwa Publicznego⁴. W Bydgoszczy z dniem 1 stycznia 1956 r. zorganizowano Samodzielną Sekcję „W”⁵. Natomiast w Toruniu⁶ i Grudziądzu powstała Grupa „W”.

Reorganizację w strukturach „W” przeprowadzono zgodnie z rozkazem organizacyjnym nr 02/Bg/61 z 1 kwietnia 1961 r. Przemianowano wtedy Samodzielną Sekcję „W”

¹ W obliczeniach statystycznych nie ujęto funkcjonariuszy, których danych nie udało się ustalić i zweryfikować. Są to: Tadeusz Kręt, Jan Kurdupski, Izabela Machnica, Stanisław Nalewaj, Janusz Plapis.

² AIPN By, 077/341, t. 2, Zarządzenia, instrukcje, rozkazy, pisma okólne MSW z 1956 r., k. 53–58.

³ *Ibidem*, k. 54–55.

⁴ AIPN, 1583/608, Rozkazy organizacyjne Prezydium KdsBP z 1955 r., Rozkaz organizacyjny nr 0159/org. z 7 XII 1955, k. 407.

⁵ AIPN By, 285/19, Etaty SB z 1956 r., k. 81.

⁶ *Ibidem*, k. 115.

Kontrola korespondencji w Polsce Ludowej

w Bydgoszczy na Wydział „W” bydgoskiej KW MO⁷. We Włocławku w myśl zarządzenia organizacyjnego nr 087/org. MSW z 9 listopada 1963 r. powołana została 15 listopada 1963 r. Grupa „W” licząca siedem etatów⁸.

Reorganizację organów bezpieczeństwa spowodowała reforma administracyjna Polski, wprowadzona ustawą z 28 maja 1975 r., a obowiązująca od 1 czerwca 1975 r. Postawiła ona przed Służbą Bezpieczeństwa zadanie dokonania nowego podziału strukturalnego podległych jej jednostek, bowiem z byłego województwa bydgoskiego wyodrębniono trzy nowe województwa: bydgoskie, toruńskie i włocławskie. W Bydgoszczy pozostał Wydział „W”⁹. W Toruniu natomiast przemianowano Grupę „W” na Wydział „W”¹⁰ (w tym cztery etaty wyjściowe dla Grupy „W” w Grudziądzu). Podobnie jak w Toruniu uczyniono we Włocławku¹¹.

Do zmian w omawianym pionie doszło ponownie 1 sierpnia 1982 r. We Włocławku zorganizowano wtedy Wydział Zabezpieczenia Operacyjnego¹², w skład którego wchodziła m.in. Sekcja „W” z dziewięcioma etatami¹³. Natomiast w Grudziądzu Grupa „W” została przemianowana na Referat „po zagadnieniu” Wydziału „W” z sześcioma etatami¹⁴, nad którym utrzymano bezpośredni nadzór Wydziału „W” w Toruniu. Od 30 maja 1989 r. w wyniku likwidacji Wydziału „W” jego kompetencje przejęła nowo powstała przy Wydziale II grupa ds. obrotu w komunikacji w każdym z wymienionych miast¹⁵. W Grudziądzu grupy takiej nie powołano.

Tabela 1. Stan etatowy pionu „W”

Miasto	1956	1975	1989
Bydgoszcz	11	19	3
Grudziądz	2	4	–
Toruń	4	17	3
Włocławek	–	8	3

⁷ *Ibidem*, k. 13.

⁸ AIPN By, 285/14, Rozkazy organizacyjne SB i MO z lat 1960–1967, k. 35.

⁹ AIPN By, 285/24, Etaty SB. Nomenklatura stanowisk z 1973 [1975] r., Etat nr 09/Bg/W/SB/75 z 11 VI 1975 r., k. 67.

¹⁰ AIPN By, 285/64, Etaty KW MO z 1975 r., Etat nr TO/W/01/75 z 11 VI 1975 r., k. 8.

¹¹ AIPN By, 429/39, Etaty KW MO z 1975 r., Etat nr VL/W/81/75 z 11 VI 1975 r., k. 3.

¹² W Bydgoszczy i Toruniu wydział zabezpieczenia operacyjnego nie istniał.

¹³ AIPN By, 285/236, Rozkazy organizacyjne z lat 1982–1983, k. 11.

¹⁴ AIPN By, 285/218, Materiały dotyczące powstania i organizowania rejonowych jednostek MO i SB z lat 1981–1983, k. 114.

¹⁵ AIPN By, 285/56, Rozkazy organizacyjne z 1989 r., k. 6; AIPN By, 285/239, Rozkazy organizacyjne z lat 1986–1990, k. 115.

Jak ustalono, w latach 1956–1990 na Kujawach i Pomorzu pracowało ogółem 141 funkcjonariuszy tego pionu¹⁶, zajmujących stanowiska etatowe: naczelnika wydziału, kierownika zmiany, inspektora, mł. inspektora, st. referenta, referenta, sekretarza-maszynistki.

Naczelnik wydziału organizował całość pracy podległej mu struktury, załatwiał sprawy kadrowe i odpowiedzialny był za stan dyscypliny, pozyskiwał i pracował z tajnymi współpracownikami kadry kierowniczej urzędów pocztowych. Ponadto prowadził szkolenia specjalistyczne z pracownikami wydziału, współpracował z jednostkami operacyjnymi SB, MO i WSW oraz organizował doraźne punkty „W” w terenie.

Do kompetencji kierownika zmiany należało pozyskiwanie tajnych współpracowników i praca z nimi. Opracowywał on bieżące informacje, roczne sprawozdania i oceny dotyczące pracy wydziału. Dodatkowo odpowiadał za szkolenie polityczne i resortowe.

Do obowiązków osób zatrudnionych na etacie inspektorów należało organizowanie całości pracy na swoich zmianach. Prowadzili oni ewidencję dokumentów, kwalifikując podebrany materiał pod względem wartości operacyjnej do wykorzystania przez jednostki operacyjne. Sporządzali także notatki służbowe i informacje na podstawie przechowywanych dokumentów i odpowiadali za całość technicznego opracowania materiału. Przeprowadzali badania fizykochemiczne w celach odszukiwania „ukrytych tekstów”. Następnie segregowali całość materiału, z którego wybierali przesyłki do zamówień i opracowania tematycznego, oraz dokonywali wymiany przesyłek z rozdzielnią pocztową. Odpowiadali również za właściwe wykorzystanie i konserwację sprzętu, a także urządzeń znajdujących się na obiekcie.

Do zadań referentów należała segregacja całości materiału, z którego wybierane były dokumenty do zamówień i opracowania tematycznego. Prowadzili oni badania laboratoryjne podejrzanych przesyłek listowych i ich kontrolę, sprawdzając, czy nie zawierają „wrogich” ulotek i anonimów. Pobierali również wzory pisma w celach porównawczych dla ustalenia ich autorów. Referenci prowadzili tematyczny przegląd korespondencji wychodzącej dotyczącej określonych zagadnień, środowisk, rejonów i miejscowości wskazanych przez jednostki uprawnione do korzystania z pracy „W”.

Do obowiązków sekretarza-maszynistki zaliczono prowadzenie całości prac związanych z działalnością sekretariatu oraz ewidencją osób zamówionych¹⁷. Na stanowisku tym zajmowano się kompletowaniem, ewidencjonowaniem i przesyłaniem fotokopii oraz notatek służbowych do jednostek operacyjnych. Sekretarz-maszynistka przepisywała na maszynie wszelką korespondencję oraz dokumenty z tym związane. Tutaj też prowadzono dokumentację i rozliczenia funduszu „O”.

¹⁶ Dane te ustalono na podstawie etatów, akt partyjnych, teczek personalnych funkcjonariuszy i ich kart. Liczba ta prawdopodobnie może się zmienić, ponieważ wynika z obecnego stanu opracowania materiałów archiwalnych.

¹⁷ Była to lista osób, których przesyłki wymagały sprawdzenia.

Kontrola korespondencji w Polsce Ludowej

Wśród zatrudnionych w pionie „W” zdecydowanie przeważali mężczyźni, stanowiąc około 90,27 proc. zatrudnionych w latach 1956–1990, natomiast kobiety to około 9,73 proc. W większości były to osoby starsze, powyżej 30. roku życia, najmniej funkcjonariuszy było w przedziale wiekowym 25–30 lat, co przedstawia poniższa tabelka:

Tabela 2. Przedziały wiekowe pracowników pionu „W” w momencie zatrudnienia

Wiek	Liczba funkcjonariuszy	Udział procentowy
do lat 25	33	24,56
25–30 lat	32	23,25
powyżej 30 lat	71	52,19

Większość osób po 30. roku życia trafiała tu ze sporym doświadczeniem zawodowym nabytym w innych wydziałach SB. Jedni robili karierę dalej w pionie „W”, awansując i zdobywając najwyższe odznaczenia państwowe¹⁸, inni natomiast traktowali tę pracę jako jeden z „przystanków” przed „zasłużoną” emeryturą. Należy jednak wspomnieć, że przez pion „W” przewinęło się kilku funkcjonariuszy, którzy zrobili karierę również w innych wydziałach SB, chociażby Marek Rasch¹⁹ czy Augustyn Kącki²⁰.

Jeśli natomiast chodzi o przekrój społeczny omawianej kadry, to w przeważającej części byli to ludzie, którzy deklarowali pochodzenie robotnicze, dalej inteligenckie, a najmniej było osób pochodzenia chłopskiego.

Tabela 3. Pochodzenie społeczne pracowników pionu „W”

Pochodzenie	Liczba funkcjonariuszy	Udział procentowy
chłopskie	23	16,66
robotnicze	88	65,22
inteligentkie	25	18,12

Biorąc pod uwagę stosunek do religii, wśród pracowników „W” można wyróżnić dwie grupy osób – tych, którzy deklarowali się jako bezwyznaniowci, oraz niepraktykujących. Przeważali ci pierwsi, co przedstawia poniższa tabelka:

¹⁸ Np. Edward Gajewski, który trafił do „W” w wieku 34 lat, po 13 latach został naczelnikiem Wydziału „W” we Włocławku (1975), a potem naczelnikiem Wydziału ZO SB WUSW we Włocławku (1982). Odznaczony w Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

¹⁹ Naczelnik Wydziału IV SB WUSW w Bydgoszczy (od 16 III 1984 r.).

²⁰ Naczelnik Wydziału III „A” SB KW MO we Włocławku (od 1 VII 1979 r.), naczelnik Wydziału V SB KW MO we Włocławku (od 1 XII 1981 r.), zastępca szefa WUSW ds. SB we Włocławku (od 16 I 1988 r.).

Tabela 4. Deklarowany stosunek do religii

Funkcjonariusze	Udział procentowy
wierzący (niepraktykujący)	32,62
bezwyznaniowi	67,38

Większość pracowników deklarowała się jako niewierzący, lecz wielu z nich ukrywało prawdziwy stosunek do religii, bo dawało im to szansę szybszego awansu w aparacie bezpieczeństwa. Zdarzali się jednak i tacy, którzy za „uprawianie w rodzinie praktyk religijnych” byli wydalani ze służby, jak chociażby por. Adam Jankowski²¹, który zgodził się na chrzest dziecka i posyłanie go na lekcje religii. W uzasadnieniu jego zwolnienia napisano: „taka postawa dyskwalifikuje go jako pracownika [...] wpływa ujemnie na proces wychowawczy funkcjonariuszy. W tej sytuacji zwolnienie por. Jankowskiego jest uzasadnione”²². Funkcjonariusz Marek Borowy²³ ukarany został natomiast karą upomnienia za to, że jego dziecko przystąpiło do Pierwszej Komunii Świętej, co – jak tłumaczono – „znacznie wpływało na kształtowanie postawy ideologicznej”²⁴. W innym przypadku funkcjonariusza wydalono ze służby, bo przyjmował w swoim mieszkaniu świadków Jehowy, doprowadzając tym do zwrócenia na siebie uwagi w środowisku zamieszkania²⁵.

Wśród kadry kierowniczej podobne przypadki często były wyciszane, z czego zdawano sobie sprawę i dążono do tego, by „rozliczając funkcjonariuszy za ww. sprawy, traktować wszystkich jednakowo, tzn. szeregowych funkcjonariuszy i oficerów zajmujących kierownicze stanowiska, ponieważ w stosunku do tych drugich znane są fakty celowego przemilczenia”²⁶.

Przy opisywaniu kadry jako zbiorowości socjologicznej nie można pominąć również wykształcenia. Najwięcej osób w Wydziale „W” było z wykształceniem średnim ogólnym, chociaż nie brakowało osób z wykształceniem średnim technicznym. Najczęściej były to osoby po Technikum Łączności bądź Technikum Chemicznym, co jest zrozumiałe, zważywszy na specyfikę pracy operacyjnej w tym wydziale. Osoby, które deklarowały wyższe wykształcenie, kończyły najczęściej historię²⁷ lub administrację²⁸.

²¹ Adam Jankowski pracował w pionie „W” w latach 1968–1972.

²² AIPN By, 0122/3129, Akta osobowe Adama Jankowskiego, b.p.

²³ Marek Borowy pracował w pionie „W” w latach 1976–1988.

²⁴ AIPN By, 315/284, Akta osobowe Marka Borowego, k. 30.

²⁵ AIPN By, 0135/53, Akta osobowe Waldemara Majewskiego, k. 24.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Stanisław Sarnecki pracował w pionie „W” w latach 1961–1969, ukończył historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

²⁸ Jerzy Koniecki pracował w pionie „W” w latach 1969–1990, ukończył administrację na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Tabela 5. Wykształcenie pracowników pionu „W”

Wykształcenie	Liczba funkcjonariuszy	Udział procentowy
podstawowe	14	9,14
zawodowe	12	8,66
niepełne średnie	4	2,89
średnie	72	54,34
średnie techniczne	18	13,76
niepełne wyższe	1	0,62
wyższe	15	10,86

Pion ten pod względem wykształcenia prezentował się całkiem przyzwoicie, o czym świadczy chociażby fakt, że grupa osób z wykształceniem podstawowym plasuje się dopiero na czwartym miejscu w tym zestawieniu.

Jak wspomniano, kontroli podlegała również cała korespondencja przychodząca z zagranicy i wysyłana za granicę. Wydaje się, że grupa funkcjonariuszy zatrudnianych w Wydziale „W” powinna wykazywać się biegłą znajomością języków obcych. Statystyka jednak nie potwierdza tych oczekiwań. Większość funkcjonariuszy zetknęła się z językiem obcym wyłącznie w szkole – najczęściej był to język rosyjski. Na drugim miejscu byli uczący się niegdyś języka niemieckiego, niektórzy deklarowali również znajomość języka angielskiego i francuskiego, były to jednak nieliczne przypadki. Jeden z funkcjonariuszy deklarował natomiast znajomość łaciny. W aktach osobowych funkcjonariuszy nie napotkano wzmianek o ukończonych kursach językowych. Ponad 33 proc. osób wykazało brak znajomości języków obcych. Nasuwa się zatem pytanie, kto zajmował się tłumaczeniem korespondencji, czy byli to profesjonalni tłumacze, czy translacji podejmowali się najlepiej znający język funkcjonariusze. Przeprowadzone badania nie pozwoliły na udzielenie jednoznacznej odpowiedzi w tej kwestii.

Tabela 6. Znajomość języków obcych w pionie „W” (w procentach)

Język	słaba	dobra
rosyjski	34,30	21,89
niemiecki	12,40	8,02
angielski	3,64	2,18
francuski	2,18	0,72
łacina	–	0,72

Pion „W” należał w regionie Kujaw i Pomorza do niezwykle upartyjnionych – nawet jak na standardy aparatu bezpieczeństwa, bowiem wszyscy pracownicy, czyli 100

proc., należeli do PZPR bądź wstępowali do partii niedługo po rozpoczęciu pracy. Partia doceniała i odznaczała najbardziej zasłużonych funkcjonariuszy bezpieki, którym przyznawano najwyższe odznaczenia państwowe. Nie inaczej było w omawianym tutaj pionie, gdzie w okresie pełnienia służby na 144 pracujących w latach 1956–1990 odznaczono 31. Poniższe zestawienie ukazuje jedynie najważniejsze odznaczenia, te o mniejszej randze zostały pominięte.

Tabela 7. Odznaczenia kadry pionu „W”

Odznaczenia	Liczba funkcjonariuszy
Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski	15
Złoty Krzyż Zasługi	9
Złota Odznaka „W Służbie Narodu”	6
Złota Odznaka „Za Zasługi w Ochronie Porządku Publicznego”	4
Medal 40-lecia PRL	6

Doceniani za zasługi pracownicy pionu „W” wykonywali specyficzną pracę w aparacie bezpieczeństwa. Pracowali na trzy zmiany przez siedem dni w tygodniu w kilkusobowych zespołach, chociaż często zdarzało się, że nie było kompletnego stanu osobowego na poszczególnych zmianach, co utrudniało pracę. Wymagano od nich sprawności pamięciowej, umiejętności koncentracji, a praca przy sztucznym świetle wymagała dobrego wzroku.

Dokumenty opracowywano na podstawie indeksu osób zamówionych. Przy otwieraniu zwracano uwagę na zawartość, by potem została tak samo włożona jak przed otwarciem. Następnie po opracowaniu kładziono list pod prasą, by zminimalizować zagięcia²⁹. Z badanych przesyłek pocztowych mających wartość operacyjną wykonywano fotokopie. Na fotokopiach układano karteczki, które miały ułatwić ich ewidencjonowanie. Materiał przed zwróceniem do rozdzielni był sprawdzany indywidualnie.

W pracy napotymano także trudności. Często było tak, że jeden pracownik na zmianie nie był w stanie opracować całego materiału i opracowane już dokumenty docierały do zainteresowanych wydziałów z opóźnieniem, co tłumaczono niedostateczną liczbą pracowników³⁰. Napotymano także problemy natury technicznej, jak niewłaściwe oświetlenie, narzekano na brak odzieży ochronnej, brakowało nawet gumowych rękawiczek, w których otwierano przesyłki. Zdarzały się też przypadki zakłócenia współpracy pomiędzy wydziałami operacyjnymi, które składały zamówienia na

²⁹ AIPN By, 050/15, Sprawozdania kwartalne zastępcy KP MO ds. SB w Grudziądzu z 1960 r., k. 19–20.

³⁰ AIPN By, 077/962, Referaty, protokoły zebrań, komunikaty Oddziałowej Organizacji Partyjnej PZPR nr 16 przy Wydziale „W” z 1963 r., t. 7, k. 3.

danych figurantów, a pionem „W”. Nie było odzewu ze strony tych wydziałów, czy dostarczone materiały były przydatne w poszczególnych sprawach operacyjnych³¹.

Funkcjonariusze omawianego pionu nie zawsze wykazywali odpowiednie kompetencje. Niekiedy dochodziło do ujawnienia tajemnicy służbowej przez podawanie z innymi dokumentami do rozdzielni zamówień na inwigilację³². Występowały również przypadki przywłaszczania waluty polskiej i zagranicznej znajdującej się w listach. Funkcjonariusze, otwierając i wyjmując pieniądze, często naruszali list w sposób widoczny, co prowadziło do dekonspiracji. W rezultacie mogło to „wyrządzić Służbie Bezpieczeństwa niepowetowane szkody”³³. Zdarzały się także wpadki zamiany listów do adresatów czy niedokładne zaklejanie otwieranych przesyłek³⁴. Za jaskrawe zaniedbania czy nadużycia pracownicy byli dyscyplinarnie wydalani ze służby.

Funkcjonariusze skarżyli się w niektórych przypadkach na atmosferę w pracy. Uważali, że pomimo wykształcenia i zasług nie są doceniani przez kierownictwo, co objawia się tym, że pomija się ich przy przyznawaniu odznaczeń³⁵.

Ekstremalny był przypadek Józefa Remsaka³⁶, który uczestniczył w nieszczęśliwym wypadku podczas polowania, w którym zginął człowiek. Ukrył on wspólnie z towarzyszem zwłoki, nie powiadamiając odpowiednich organów. Został za to wydalony ze służby w pionie „W” i skazany przez sąd. W latach osiemdziesiątych starał się bezskutecznie o przyznanie emerytury z tytułu wysługi lat w aparacie bezpieczeństwa.

W niektórych przypadkach funkcjonariusze sami pisali prośbę o zwolnienie, gdy np. nie wyrażano zgody na podjęcie przez nich studiów, chociażby zaocznych. Odmowy kierownictwo tłumaczyło w ten sposób, że zezwolenia na studia wydaje się tylko osobom, które zajmują stanowiska, gdzie wymagane jest wyższe wykształcenie³⁷.

Kwestia zwolnień z pracy uwidoczniła się w 1989 r. Nowa sytuacja polityczna spowodowała wzrost liczby wypowiedzeń umowy o pracę wśród funkcjonariuszy. Podstawowymi motywami skłaniającymi do tej decyzji były m.in. obawy, że „nowe przepisy o Urzędzie Ministra Spraw Wewnętrznych oraz akty prawne mogą okazać się mniej korzystne niż dotychczasowa pragmatyka służbowa, brak zaufania do rzetelnej i uczciwej weryfikacji kadrowej, ogólna atmosfera napięcia i kursu rozliczeniowego wobec funkcjonariuszy SB w kraju, brak zaufania do kierownictwa resortu, które nie potrafiło dokonać reorganizacji SB”³⁸

Większość funkcjonariuszy pionu „W” odeszła przed rokiem 1990, natomiast inni zostali negatywnie zweryfikowani i zwolnieni ze służby. Około 21 proc. pracowników

³¹ *Ibidem*.

³² AIPN By, 194/2793, Akta osobowe Jana Sokołowskiego, b.p.

³³ AIPN By, 194/3509, Akta osobowe Tadeusza Zielińskiego, b.p.

³⁴ AIPN By, 0122/2957, Akta osobowe Henryka Łobody, b.p.

³⁵ AIPN By, 0135/331, Akta osobowe Stanisława Sarnowskiego, b.p.

³⁶ Józef Remsak, z-ca naczelnika Wydziału „W” w Bydgoszczy w latach 1962–1963.

³⁷ AIPN By, 0135/97, Akta osobowe Bogdana Krzywki, b.p.

³⁸ AIPN By, 0135/172, Akta osobowe Jerzego Kanieckiego, b.p.

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu...

pozytywnie zweryfikowanych zostało zatrudnionych w Policji i Urzędzie Ochrony Państwa, pełniąc tam służbę w latach dziewięćdziesiątych. Fakt ten potwierdza po raz kolejny to, że po transformacji ustrojowej w eksponowanych instytucjach III RP nadal służyli byli pracownicy aparatu bezpieczeństwa.

Tabela 8. Kariera funkcjonariuszy pionu „W” po weryfikacji w 1990 r.

Sposób rozstania ze Służbą Bezpieczeństwa	Liczba funkcjonariuszy	Udział procentowy
zakończenie służby przed weryfikacją w 1990 r.	99	73,52
zwolnieni w wyniku weryfikacji 31 VII 1990 r.	8	5,88
przejście do Urzędu Ochrony Państwa	1	0,73
przejście do Policji	28	19,87

Podsumowując, należy podkreślić, iż istotnym problemem w rekonstrukcji działalności pionu „W” na Kujawach i Pomorzu jest niekompletność zachowanej dokumentacji sprawozdawczej w zasobie archiwalnym Delegatury IPN w Bydgoszczy. Dlatego w artykule, który jest przyczynkiem do dalszych badań, dla przedstawienia działalności pionu „W” wykorzystano głównie akta osobowe funkcjonariuszy oraz karty ewidencyjne. Sporządzoną na ich podstawie szczegółową obsadę opisywanego pionu zawiera aneks.

Aneks nr 1

Funkcjonariusze pionu „W” na Kujawach i Pomorzu w latach 1956–1990

Nazwisko i imię	Imię ojca	Stanowisko ¹	Czas pełnienia funkcji	Miejsce pracy
1	2	3	4	5
Adamski Marian	Józef	mł. inspektor	1 VII 1974 – 1 VII 1989	Bydgoszcz
Antonowicz Jan	Józef	st. kontroler	1 X 1975 – 16 II 1976	Włocławek
Apon Mirosław	Aleksander	oficer Grupy „W”	1 XII 1972 – 21 VI 1977	Włocławek
Augustyn Andrzej	Zbigniew	st. inspektor	1 X 1986 – 31 XII 1989	Bydgoszcz
Banasiak Stanisław	Antoni	oficer techn. oper.	1 I 1957 – 15 X 1957	Bydgoszcz
Baran Edward	Franciszek	st. referent	15 X 1957 – 30 VI 1980	Bydgoszcz
Baranowski Jan	Józef	referent	1 I 1956 – 20 VII 1956	Bydgoszcz
Baranowski Ryszard	Stanisław	referent	16 IX 1978 – 15 VI 1989	Grudziądz
Belak Kazimierz	Kazimierz	inspektor	17 XII 1985 – 31 V 1986	Toruń
Bettman Markowska Grażyna	Tadeusz	inspektor	16 X 1975 – 1 VIII 1982; 1 VIII 1984 – 16 VI 1989	Włocławek
Borowy Marek	Napoleon	kierownik Sek. „W” Wydz. Zab. Oper.	1 III 1976 – 28 IV 1988	Włocławek
Buczkowski Janusz	Józef	kierownik zmiany	1 II 1975 – 1 I 1990	Włocławek
Cecelski Ireneusz	Władysław	kierownik zmiany	1 II 1959 – 24 IX 1986	Bydgoszcz
Celmer Zygmunt	Stanisław	kierownik zmiany	1 I 1956 – 15 XI 1984	Bydgoszcz
Chmielewski Wojciech	Lucjan	mł. inspektor	1 II 1975 – 31 V 1975	Bydgoszcz
			1 VI 1975 – 16 VI 1989	Włocławek

¹ W polu stanowisko ujęto ostatnią funkcję w pionie, natomiast lata obejmują cały okres pracy w pionie „W”.

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu...

1	2	3	4	5
Cymański Władysław	Władysław	oficer techn. oper.	1 XII 1957 – 31 I 1971	Toruń
Cyzman Kazimierz	Czesław	oficer Grupy „W”	16 III 1971 – 1 VI 1975	Toruń
Czerwiński Stefan	Florian	oficer Grupy „W”	1 I 1970 – 1 VI 1975	Toruń
Czyżak Waclaw	Franciszek	st. referent	1 IX 1988 – 18 V 1989	Bydgoszcz
Czyżniewska Alina	Jan	sekretarz- maszynistka	1 I 1957 – 15 IV 1974	Bydgoszcz
Drażewski Stanisław	Tadeusz	mł. inspektor	1 VI 1975 – 16 VII 1989	Toruń
Drażewski Wiesław	Tadeusz	kierownik zmiany	1 I 1957 – 15 VI 1984	Bydgoszcz
Drzewiecki Andrzej	Nikodem	oficer techn. oper.	20 III 1964 – 31 XII 1970	Włocławek
Filipek Wanda	Leon	oficer techn. oper.	15 VIII 1961 – 15 X 1966	Bydgoszcz
Fischer Rudolf	Leopold	referent	1 XI 1983 – 15 II 1984	Bydgoszcz
Frankiewicz Henryk	Zygmunt	mł. referent	1 VIII 1975 – 15 VIII 1983	Toruń
Gajewski Edward	Stefan	naczelnik Wydz. „W”	1 IV 1967 – 31 VII 1982	Włocławek
Gęsinowska Krystyna	Bernard	sekretarz maszynistka	16 IV 1974 – 16 V 1987	Bydgoszcz
Giersz Krzysztof	Zbigniew	mł. inspektor	16 VII 1978 – 30 XI 1986	Toruń
Gierszal Jan	Jan	mł. inspektor	1 VIII 1980 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Goszka Alfred	Anastazy	insp. operacyjny	1 XI 1972 – 1 I 1974	Toruń
Górczany Tadeusz	Władysław	oficer Grupy „W”	1 II 1963 – 1 IV 1974	Grudziądz
Grzelak Bogusław	Józef	kierownik Sekcji „W” Wydz. Zab. Oper.	1 V 1988 – 31 VII 1990	Włocławek
Jankowski Adam	Franciszek	oficer techn. oper.	1 VII 1968 – 15 X 1972	Bydgoszcz
Kamiński Kazimierz	Wincenty	kierownik Sam. Sekcji „W”	1 I 1956 – 31 V 1961	Bydgoszcz
Kaniecki Jerzy	Józef	st. inspektor	1 III 1969 – 22 III 1990	Toruń

Kontrola korespondencji w Polsce Ludowej

1	2	3	4	5
Karolak Marek	Zygmunt	oficer Grupy „W”	1 XI 1973 – 1 V 1974	Włocławek
Kaźmierczak Leon	Józef	oficer techn. oper.	1 I 1957 – 1 II 1959	Bydgoszcz
Kącki Augustyn	Franciszek	oficer Grupy „W”	1 IV 1967 – 1 XII 1969	Włocławek
Kempaska Stefania	Stefan	oficer techn. oper.	1 V 1964 – 15 V 1972	Toruń
Kobylarz Ryszard	Jan	st. referent	1 I 1973 – 15 VI 1989	Grudziądz
Kopczyński Andrzej	Konstanty	mł. inspektor	1 VIII 1983 – 1 II 1990	Toruń
Koszelak Zygmunt	Władysław	oficer techn. oper.	2 I 1957 – 14 XII 1961	Bydgoszcz
Kowalski Jan	Andrzej	referent	1 I 1957 – 30 VI 1975	Toruń
Krakowski Edward	Czesław	oficer techn. oper.	1 X 1966 – 15 VI 1974	Bydgoszcz
Kręt Tadeusz	Roch	b.d.	b.d.	b.d.
Kruszyński Jan	Stefan	st. oficer techn. oper.	28 I 1959 – 1 VI 1965	Bydgoszcz
Krzywko Bogdan	Jan	st. referent	7 VII 1975 – 15 IV 1984	Grudziądz
Kucharski Henryk	Zygmunt	st. kontroler	1 V 1974 – 1 XI 1975	Włocławek
Kuciński Wojciech	Marian	kontroler	16 V 1977 – 16 VI 1989	Włocławek
Kuczyński Stanisław	Władysław	kierownik zmiany	1 I 1956 – 31 VII 1978; 1 VII 1983 – 30 VI 1990	Bydgoszcz
Kukulski Jerzy	Józef	mł. inspektor	1 I 1975 – 15 XI 1988	Bydgoszcz
Kurdupski Jan	Stanisław	b.d.	b.d.	b.d.
Kusz Jan	Jan	naczelnik Wydz. „W”	1 VI 1961 – 30 VI 1978	Bydgoszcz
Kwiatkowski Władysław	Jan	oficer techn. oper.	1 V 1961 – 31 XII 1965	Toruń
Lipińska Maria	Jan	sekretarz-maszynistka	1 IX 1976 – 14 VII 1986	Toruń
Lis Stanisław	Wojciech	kierownik referatu	1 V 1965 – 15 VIII 1987	Grudziądz

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu...

1	2	3	4	5
Loba Jan	Bolesław	kontroler	1 XII 1965 – 15 X 1978	Bydgoszcz
Lubecki Józef	Jan	st. oficer	1 XII 1963 – 1 VI 1975	Włocławek
Łabuz Grzegorz	Jan	st. referent	1 XII 1978 – 30 IX 1985	Bydgoszcz
Łobocki Stefan	Franciszek	kierownik zmiany	15 VII 1961 – 30 IV 1988	Bydgoszcz
Łoboda Henryk	Stanisław	st. referent	1 I 1956 – 31 VIII 1961	Bydgoszcz
			10 VIII 1967 – 14 VI 1968	Toruń
Machnica Izabela	Ryszard	b.d.	b.d.	b.d.
Magiera Edmund	Wojciech	st. oficer techn. oper. (1 I – 1 IV 1956 kie- rownik sekcji)	1 I 1956 – 15 XI 1973	Toruń
Majchrzak Bernard	Stefan	oficer techn. oper.	1 II 1962 – 31 I 1975	Bydgoszcz
Majewski Waldemar	Karol	referent	24 IX 1974 – 15 VI 1983	Toruń
Mikołajczak Lucjan	Jan	st. inspektor	1 VI 1973 – 15 VI 1989	Toruń
Mira Stanisław	Stanisław	st. referent	16 IX 1978 – 15 VI 1989	Grudziądz
Miszkurka Wiesław	Aleksander	oficer operacyjny	8 VI 1972 – 13 VI 1974	Toruń
Muszalik Wiesław	Zdzisław	kierownik zmiany	16 I 1976 – 1 VI 1982, 1 XII – 16 VI 1988	Włocławek
Nalewaj Stanisław	Jan	b.d.	b.d.	b.d.
Nowak Marian	Marian	mł. inspektor	16 III 1979 – 31 VII 1988	Bydgoszcz
Nowakowski Jerzy	Walenty	oficer Grupy „W”	1 II 1964 – 1 VI 1975	Włocławek
Orszewski Leonard	Witold	st. oficer techn. oper.	1 IV 1958 – 31 V 1970	Grudziądz
Pakuszewski Kazimierz	Mieczysław	inspektor	1 VI 1975 –1 VI 1982, 1 VIII 1983 –15 VI 1989	Grudziądz
Paterka Piotr	Jerzy	referent	1 VIII 1986 – 16 VI 1989	Bydgoszcz

Kontrola korespondencji w Polsce Ludowej

1	2	3	4	5
Peliwo Stanisław	Jan	kierownik zmiany	1 X 1957 – 30 VI 1977	Toruń
Piasecki Albin	Izydor	z-ca naczelnika	1 III 1964 – 30 IV 1973	Bydgoszcz
Pietrzak Maria	Marian	sekretarz-maszynistka	1 XI 1983 – 15 VI 1989	Bydgoszcz
Piotrowski Zbigniew	Edmund	mł. inspektor	1 V 1978 – 13 VII 1989	Bydgoszcz
Plapis Janusz	Janusz	b.d.	b.d.	b.d.
Pogodziński Bolesław	Ignacy	oficer techn. oper.	1 II 1962 – 1 I 1966	Bydgoszcz
Politowicz Jerzy	Wacław	kierownik zmiany	1 II 1967 – 30 VI 1980	Toruń
Popa Piotr	Stefan	mł. inspektor	16 X 1983 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Przybusz Bernard	Franciszek	b.d.	I–IX 1983 ²	Bydgoszcz
Radzikowski Józef	Józef	st. referent	1 IV 1956 – 1 I 1957	Bydgoszcz
Rakowski Piotr	Leona	inspektor	16 VI 1978 – 16 XII 1989	Włocławek
Rasch Marek	Teodor	inspektor	1 X 1965 – 16 VI 1969	Toruń
Ratajczyk Stanisław	Stanisław	z-ca naczelnika	1 XI 1963 – 28 II 1964	Bydgoszcz
Ratkiewicz Zenon	Franciszek	st. oficer Grupy „W”	1 I 1966 – 16 III 1968	Toruń
Rechlewski Maciej	Lech	mł. inspektor	1 IX 1988 – 31 VII 1990	Bydgoszcz
Redlich Wiesław	Klemens	st. referent	16 VII 1984 – 16 VII 1989	Toruń
Remsak Józef	Andrzej	z-ca naczelnika	1 VIII 1962 – 28 IX 1963	Bydgoszcz
Reński Roman	Jan	mł. inspektor	16 VI 1982 – 31 VII 1990	Włocławek
Rosiński Stanisław	Jan	kierownik zmiany	1 VII 1971 – 31 VIII 1981	Włocławek
Rozwadowski Józef	Jan	oficer Grupy „W”	1 V 1961 – 1 XI 1963	Toruń

² Datę ustalono na podstawie charakterystyki funkcjonariusza, gdyż w przebiegu służby w aktach osobowych brak takiej informacji.

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu...

1	2	3	4	5
Rumiński Roger	Stanisław	referent	1 VIII 1986 – 1 XII 1988	Toruń
Rybak Eugeniusz	Stefan	naczelnik Wydz. „W”	1 VII 1978 – 18 IX 1984	Bydgoszcz
Rybiński Michał	Wiesław	referent	16 I –16 VII 1989	Toruń
Sadowski Józef	Józef	naczelnik Wydz. „W”	1 I 1956 – 31 V 1975	Bydgoszcz
			1 VI 1975 – 15 VI 1989	Toruń
Sarnowski Stanisław	Stanisław	oficer techn. oper.	1 X 1961 – 16 VI 1969	Toruń
Sartori Helena	Edmund	sekretarz maszynistka	1 VI 1975 – 1 VIII 1976	Toruń
Siatkowski Zbigniew	Wanda	oficer Grupy „W”	1 III 1967 – 1 X 1968	Toruń
Siłkowski Jan	Józef	inspektor	1 IX 1983 – 16 VII 1989	Toruń
Simionkowski Karol	Bronisław	kierownik Referatu „W”	1 I 1970 – 1 VIII 1983; 16 X 1987 – 1 VII 1989	Grudziądz
Skonieczny Jan	Józef	oficer Grupy „W”	16 IV 1974 – 1 VI 1975	Włocławek
Skowroński Stanisław	Mieczysław	oficer Grupy „W”	16 XI 1970 – 1 VI 1975	Grudziądz
Sobiecki Piotr	Andrzej	mł. inspektor	1 XI 1979 – 15 X 1989	Włocławek
Sobieraj Ryszard	Stanisław	st. inspektor	1 V 1988 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Sokołowski Jan	Władysław	oficer techn. oper.	1 IV 1958 – 15 XI 1969	Grudziądz
Sokołowski Stefan	Jan	referent	1 XII 1980 – 15 VI 1989	Grudziądz
Stec Lech	Bronisław	oficer Grupy „W”	1 XI 1974 – 1 VI 1975	Włocławek
Stępień Wojciech	Władysław	mł. inspektor	1 XI 1972 – 16 IV 1986	Toruń
Sulecki Wiesław	Kazimierz	st. referent	1 XII 1985 – 16 VII 1989	Toruń
Szczublewski Kazimierz	Aleksy	kierownik zmiany	1 II –16 VI 1989	Bydgoszcz

Kontrola korespondencji w Polsce Ludowej

1	2	3	4	5
Szymańska Kazimiera	Stefan	referent	1 I –31 VIII 1969	Toruń
Szymańska Teresa	Mieczysław	sekretarz maszynistka	1 VIII 1982 – 16 XII 1989	Włocławek
Szymański Tadeusz	Aleksander	kierownik zmiany	1 II 1973 – 30 IX 1986	Bydgoszcz
Śnieżawski Mieczysław	Leon	kierownik zmiany	1 II 1972 – 15 VI 1989	Toruń
Trzebuniak Stanisław	Andrzej	oficer techn. oper. Grupy „W”	1 I 1957 – 1 IX 1959	Toruń
Trzeciakowski Roman	Leonard	mł. inspektor	1 III 1984 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Walczewski Leszek	Witold	inspektor	1 II 1974 – 1 VI 1975	Toruń
Walewicz Ryszard	Jan	kierownik zmiany	23 VIII 1958 –30 VI 1988	Bydgoszcz
Wawrzyńczyk Czesław	Jan	st. kontroler	1 XI 1966 – 1 III 1978	Bydgoszcz
Wienczek/Więcek Henryk	Konstanty	kierownik zmiany	3 I 1979 – 15 X 1985	Toruń
Wiśniewski Leonard	Jan	mł. inspektor	1 V 1986 – 15 VI 1989	Toruń
Witczak Jan	Jan	oficer techn. oper.	1 VI 1958 – 28 II 1963	Grudziądz
Witkowski Eugeniusz	Antoni	kierownik zmiany	1 XII 1969 – 30 XI 1988	Włocławek
Wojciechowski Andrzej	Henryk	inspektor	16 XI 1988 – 31 XII 1989	Bydgoszcz
Wojciechowski Lech	Piotr	oficer techn. oper.	1 X 1966 – 1 XI 1967	Bydgoszcz
Woźniak Henryk	Kazimierz	referent.	1 VI –20 XII 1956	Toruń
Woźniak Stanisław	Marcin	st. oficer techn. oper.	1 I 1957 – 1 I 1966	Bydgoszcz
Wójcik Wiesław	Marian	st. referent	16 XII 1986 – 15 VI 1989	Toruń
Wujciak Antoni	Ignacy	naczelnik Wydz. „W”	1 VI 1975 – 15 XII 1988	Bydgoszcz
Zandrowicz Roman	Michał	kierownik zmiany	1 II 1969 – 1 X 1972	Grudziądz
			16 XII 1975 – 31 VIII 1989	Toruń

Kadra pionu „W” w aparacie bezpieczeństwa na Kujawach i Pomorzu...

1	2	3	4	5
Zgoda Edmund	Edmund	inspektor	1 XI 1985 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Zieliński Czesław	Marceli	kierownik zmiany	1 I 1957 – 28 II 1979; 1 V 1981 – 31 V 1984	Bydgoszcz
Zieliński Janusz	Zenon	inspektor	16 X 1986 – 16 XII 1988	Bydgoszcz
Zieliński Tadeusz	Jan	referent	1 I –20 IX 1957	Toruń
Zimoński Krzysztof	Stanisław	kierownik zmiany	16 VII 1982 – 30 VI 1984	Włocławek
			1 VII 1984 – 16 VI 1989	Bydgoszcz
Żardulewicz Elżbieta	Władysław	kontroler	1 XI 1975 – 28 II 1977	Włocławek